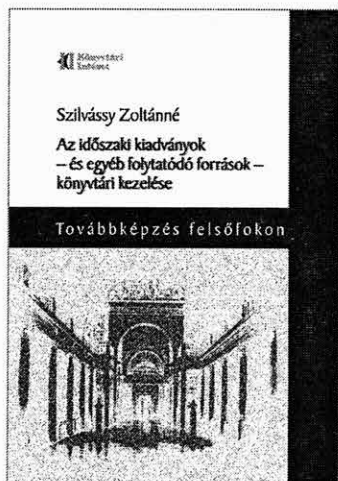

Mit kell (kellene) tudni az időszaki kiadványokról?

A magyar könyvtárosok, könyvtáros-hallgatók hézagpótló kézikönyvet vehetnek kézbe, *Szilvássy Zoltánné: Az időszaki kiadványok – és egyéb folyótatózó források – könyvtári kezelése* című munkáját. Lehet, hogy a szerző nem értene egyet azzal a kijelentéssel, hogy talán jó, hogy a kötet nem évekkkel ezelőtt, hanem most jelent meg magyarul, de nem alaptalan ez a megállapítás. A műnek ugyanis története van. Eredetije, pontosabban első változata több mint tíz éve jelent meg angolul,¹ ezt követte a spanyol² és az orosz³ nyelvű kiadás, s elkészült a francia nyelvű is. Mi dolog az, hogy ilyen hosszú ideig váratott magára a hazai változat, s miért jó, hogy éppen napjainkban látott napvilágot? Ennek is van magyarázata. Ha az eredeti, 1996-os szöveget azonnal kiad(hat)ta volna valamely szakirodalmi kiadó, szinte biztos, hogy ma is csak azt a kiadást tanulmányozhatnánk. Több mint tíz év elteltével azonban nagyot változott a könyvtári világ, a szakembereknek el kellett végezniük néhány új „szemesztert” ahhoz, hogy mindennapi teendőjükbe beköltöztessék az informatika eszközeit, kamatoztatni tudják az előnyöket, megbirkózzanak a nehézségekkel. Az ifjú tanulógeneráció most biztos és hiteles forrás birtokában készülhet hivatására, megismerheti a gyökereket, és az azokra épülő aktuális tudnivalókat, tennivalókat.

1. Basic serials management handbook / by J. Szilvássy ; under the auspices of the IFLA Section on Serial Publications. – Revised ed. – München; New Providence; London; Paris: Saur, 1996. – XII, 172 p. ; 21 cm. – (IFLA publications ; 77) – ISBN 3-598-21803-6
2. Manual básico de gestión de publicaciones seriadas / J. Szilvássy. – Version española de Antinio Lozano Palacios et al. – Madrid : ANABAD, 1998. – 279 p. ; 21 cm. – ISBN 84-88716-26-5
3. Osnovy raboty s serial'nymi izdaniyami v bibliotekah [elektronikus dok.] / Ūdit Silvaši ; pri sodejstvii Sekcii serial'nyh izdaniy IFLA ; perevod I. Ū. Bagrovoy. – Peresm. izd. – PDF szöveg. – Budapest : [s. n.], 2002. – XIII, 201. – Online hozzáférés: <http://www.ifla.org/VII/s16/p1996/rep1-r.pdf>

SZILVÁSSY Zoltánné

Az időszaki kiadványok – és egyéb folytatódó források – könyvtári kezelése / Szilvássy Zoltánné. – Budapest : Könyvtári Intézet, 2006. – 238 p. ;

24 cm. – (Továbbképzés felsőfokon ; ISSN 1589–1682)

ISBN 963 201 626 2

ISBN 978 963 201 626 9

A kézikönyv logikus sorrendben tagolt fejezetekre, alfejezetekre, azokon belül többszörös hierarchiába rendezett, pontosan számozott egységekre osztva tartalmazza a tudnivalókat. Fel kell hívnunk a figyelmet a szerkezet tiszta logikájára, mert szinte vezeti a szemet és az elmét a bonyolult téma egységben látására. Ugyanakkor segíti, hogy bármely részletkérdésre könnyen rátaláljon a használó. Minden fejezetet hivatkozások, és ha szükséges, a hozzájuk fűzött magyarázatok zárnak a tárgyalt témák fejezeten belüli számozásához igazítva. A szövegben szereplő fogalmak, kifejezések melletti jelek (<H>, <F>, <AI>) utalnak arra, hogy velük kapcsolatos *Hivatkozásokat* találunk az egyes fejezetek végén vagy a függelékben, szerepelnek a *Fogalom meghatározások* között, vagy az *Ajánlott irodalom és segédletek* jegyzékében.

Az öt fő fejezetről

1. Az időszaki kiadványok

A fejezet legfőbb érénye azon kívül, hogy ismerteti az időszaki kiadványok vázlatos történetét, fogalmának meghatározását, típusait, jellemzőit, felvázol egy új nemzetközi koncepciót, amelynek célja, hogy a bibliográfiai források világában rendet tegyen. A dokumentumtipológia szövevényes területén született „új koncepció és modell” bárki számára áttekinthetővé és érthetővé teszi, hogy a dokumentumok (információforrások) közül melyek tartoznak a *folytatódó források* táborába, ezek közül melyek az *időszaki kiadványok*, és melyek az ún. *integráló*, a folyamatos frissülés szándékával megjelenő *források* csoportjába. A 14. oldalon közölt *Egyszerűsített modell*, és a 16. oldalt kitevő *Dokumentumtipológiai modell* biztos fogódzót ad a forrástípusok felismeréséhez, majd könyvtári kezelésükhöz.

Ebben a fejezetben kapunk rövid, praktikus eligazítást az időszaki kiadványok azonosító rendszeréről, az ISSN-ről és a kulcscímről, de a rendszer nemzetközi – ma újból aktuális –, más azonosítókhoz kötődő jelentőségéről és működéséről majd az 5. *Nemzetközi kitekintés* fejezet 5.3 *Nemzetközi információs rendszerek* alfejezete tájékoztat részletesen.

2. Az időszaki kiadványok kezelése

Az időszaki kiadványok megfelelő, korszerű de következetes könyvtári kezelése alapos szakismereteket, gyakorlatot, számtalan felelősségteljes és összehangolt napi feladatot ró a könyvtáros(ok)ra, akár nagy gyűjtemények, akár kis könyvtárak

munkatársai. Biztos támpontokat nyújt számukra ez a fejezet, amely minden könyvtártípust figyelembe véve magyarázza el lépésről lépésre a gyűjteményfejlesztéssel, a feldolgozással és az állomány gondozásával kapcsolatos tennivalókat. A szigorú elveken alapuló, pontosan megfogalmazott munkamenetek betartásán, napi gyakorlatba ültetésén múlik, hogy miként hasznosulnak a ráfordítások (a gyűjteményre és a személyzetre költött kiadások) a használóknak nyújtott szolgáltatásokban.

Szükség van a gyűjtőkori szabályzat kidolgozására, de ez csak akkor eredményez sikert, ha a pénzügyi forrásokat megfelelően képzett szakemberekre bízják, olyanokra, akik át tudják tekinteni az információs forrásokat, ismerik, és ki tudják használni a hazai és külföldi kiadványok beszerzési módjait (vétél, csere, ajándék, köteles példány), megbízható partnerek az együttműködésben. A pontos és a könyvtártípusnak megfelelő gyarapítási nyilvántartások vezetése is kulcsfontosságú a gyűjtemény szempontjából a különböző periodicitású kiadványok érkezésétől kezdve reklamálsukig, a számlák kezelésétől a leltári nyilvántartásig.

A kézikönyv pontról pontra ad mindenre kiterjedő útmutatást a beszerzett dokumentumok feldolgozásának módjairól és eszközeiről (hazai és nemzetközi szabványok, szabályzatok, kooperáció), a katalógustételek és a különféle katalógusok elkészítéséről – a tájékoztatáshoz szükséges adatelemekről (ezek forrásairól, a formai és tartalmi feltárásnál alkalmazandó szabványokról, lehetőségekről), amelyeknek igazodniuk kell az adott könyvtár, illetve az együttműködő könyvtárak közösségének előírásaihoz, tájékoztatási igényeihez.

3. A gyűjtemény gondozása és állapotának megővése

A szerző hozzáértéssel foglalkozik a kevésbé látványos, de a gyűjtemény megőrzése és a kiadványok rendelkezésre bocsátása szempontjából

annál fontosabb kérdésekkel. A különböző könyvtártípusokban más-más szempontok figyelembe vételével kell eldönteni, hogy hol és hogyan helyezték el az időszaki kiadványokat, gondoskodni kell a jelzetadásról, a szabadpókok, illetve a raktár kezeléséről, meg kell birkózni az örökös helyhiánnyal. A kézikönyv foglalkozik a papíralapú hordozók kiváltásával, mind használati, mind állományvédelmi szempontból. Tárgyalja az állagmegővési kérdéseit: megfelelő hőmérséklet, páratartalom megoldása, védelem a rovarok ellen, tűz- vízkár előfordulásakor, vagy a rongálók, tolvajok esetében. Felveti a kérdést: biztos, hogy mindent meg kell őrizni? Milyen eszközökkel, módszerekkel lehet kiváltani a papíralapú hordozókat, hogyan lehet tartalmukat az utókor számára átmenteni. A már ismert mikroformáktól és optikai lemezektől máris eljutunk napjaink legfontosabb kérdéséhez, a digitalizáláshoz, megismerkedünk a mellette szóló érvekkel és azokkal, amelyek e módszert nem tartják alkalmasnak hosszú távú megőrzésre. Képet kapunk a külföldi, nemzetközi és hazai kísérletekről, projektekről, valamint az eleve digitális formában keletkező objektumokról.

4. Szolgáltatások

Kétségtelen, hogy az előző fejezetekben ismertett tevékenységeket egyetlen cél érdekében végzik el a könyvtárak, az olvasók, használók igényeinek megfelelő kielégítésére. A gyarapítás, feldolgozás és állománygondozás minősége meghatározza a szolgáltatásokét. Az is igaz, hogy az igények ismerete és figyelembe vétele nélkül az előbbieket sem lehetnek sikeresek. A szolgáltatásokat taglaló fejezet a gyakorlati feladatok leírásával kezdődik, amelyeket felsorolva akár könyvtárosoknak, akár könyvtárlátogatóknak érezhetjük magunkat. Ha azonban e feladatokra nem készülünk fel, vagy a szolgáltatások láncolatában valahol rés támad, jogos a használói elégedetlenség. Szó esik itt az olvasószolgálatról

(beiratkozás, olvasóterem, tájékoztató szolgálat, kölcsönző szolgálat, másolatszolgáltatás, fordító szolgálat) kezdve a bonyolultabb, általában hosszabb időt vagy kutatómunkát igénylő szolgáltatásokig (témafigyelés, referálás, indexelés) mindenről, beleértve a könyvtárközi kölcsönzés hazai és nemzetközi gyakorlatát.

Külön alfejezet (4.4) foglalkozik az időszaki kiadványok központi katalógusaival, kialakulásukkal, céljaikkal, megvalósításuk formáival, hazai helyzetükkel, és egy megfogalmazott, a MOKKA-t érintő tervvel, amely szerint: „*A rendszer a jövőben mintegy 100 vagy annál is több tagkönyvtárral számol ..., melyek lefednék a teljes magyar dokumentumállományt. Ennek feltételeként ... a MOKKA egyesülne az ODR-rel, majd – a csak monografikus műveket nyilvántartó, összekapcsolandó rendszerek – tovább bővílnének az NPA-val (Nemzeti Periodika Adatbázis ...), hogy ezáltal teljessé válva, az újjászervezendő multifunkciós adatbázis kiterjedjen az időszaki kiadványok nyilvántartására/adataira is*”.

5. Nemzetközi kitekintés

A fejezet pótolhatatlan összefoglaló forrás mindenkinek, aki tájékozódni szeretne az időszaki kiadványokkal kapcsolatos nemzetközi munkálatokról, szervezetekről, testületekről és programokról.

Nem véletlen, hogy a szerző e témakörben elsőként a szabványok fontosságával és szerepével foglalkozik. A szabványok voltaképpen eszközök, amelyek segítségével és használatával a könyvtárak birtokában lévő tartalmakról egyértelmű információkat lehet közölni, értelmezni és befogadni hazai és nemzetközi szinten. A nemzetközi megállapodások eredményeként megfogalmazott szabályok teszik lehetővé a nemzetközi szintű együttműködést, nélkülük nem lehetett volna létrehozni a ma mindenki számára elérhető információs rendszereket, a modern tájékozódás és tájékoztatás magától értetődő kellékárát. A kézikönyv a nemzetközi szabványosítás terüle-

teit ismerteti, közülük is a legfontosabb, az *ISO (International Organization for Standardization)* működését. Ezt követik azok a szervezetek, amelyek szellemi és anyagi hozzájárulással meghatározó szerepet játszanak a szabványosításban és más, a könyvtárak számára fontos területeken: nemzetközi információs rendszerek és szolgáltatások kialakítása, adatok létrehozása, cseréje és publikálása, a testületek munkásságáról szóló tanulmányok, kézikönyvek, adattárak, irányelvek megjelentetése, és nem utolsósorban a fejlődő országok támogatása a maguk információs-kommunikációs rendszerei létrehozásában.

A következő nemzetközi szervezeteknek és programjainak az információs és kommunikációs technológia fejlesztésében, támogatásában és elterjesztésében játszott szerepéről kapunk pontos, naprakész tájékoztatást:

- az *UNESCO* és programjai (Részvételi Program, Általános Információs Program, „Információt Mindenkinek” Program, „Világemlékezet” Program), kapcsolatai a könyvtárakkal, kiadói tevékenysége;
- az *IFLA* és programjai a könyvtárak fejlődésének szolgálatában, az információhoz való szabad hozzáférésben, a bibliográfiai szabványosításban, az állagmegővésben, a kiadványok egyetemes hozzáférhetőségében, az egyetemes bibliográfiai számbavételben és a nemzetközi MARC-ban, az egyetemes adat- és távközlésben végzett tevékenysége és programjai, nagyszabású és aktív kiadói tevékenysége;
- a *FID* 1895 és 2001 között betöltött szerepe.

A nemzetközi információs rendszerekről szóló beszámolóban kanyarodik vissza Szilvássy Zoltánné az *ISDS (International Serials Data System)*, 1993-tól *ISSN* néven ismert, az időszaki kiadványok nemzetközi azonosító rendszerének, az *ISSN* hálózatnak, az *ISSN* termékeknek és szolgáltatásoknak (*ISSN Regiszter, A Címekben*

Előforduló Szavak Rövidítési Jegyzéke) ismertetéséhez. Megismerkedhetünk az ISSN Regiszter használatával és az OSIRIS-szel, az *Időszaki kiadványok online információs és regisztrációs rendszerével*, valamint az ISSN jövéjével.

Ráadás

Ráadásként a kézikönyv – viszonylag terjedelmesnek tűnő része – hosszú távon használható, és minden bizonnyal majd rongyosra lapozott függelékeket tartalmaz. A szerző gyakorlati tapasztalatait igazolja, és józan előrelátását dicséri, hogy ezeket az információkat nem gyömöszölte bele a mű folyamatos olvasását és az időszaki kiadványok kezelésének magas színvonalú elsajátítását lehetővé tévő szövegébe.

Az 1. számú függelék: *Betűszavak és rövidítések* minden, a tárgyhoz kötődő szervezet, program, fogalom stb. eredeti és magyar nyelvű feloldását adja meg a rövidítések betűrendjében.

A *Fogalom meghatározások* (2. számú függelék) a kézikönyv szövegében előforduló és ott <F>-fel jelölt fogalmak, kifejezések meghatározását közli, jelölve a szövegben első előfordulásuk számát, és felsorolva itt is a hivatkozásokban azokat a forrásokat, amelyekből származnak.

A 3. számú függelék először a tárggyal kapcsolatos *nemzetközi szabványok*, majd a *magyar szabványok* jegyzékét sorolja fel.

A 4. számú függelék címe: *Az UNESCO területi és regionális irodái*, az 5. számúé: *Az IFLA regionális irodái és regionális szekciói*.

A 6. számú függelék tartalma: *A kardexben használatos érkeztető kartonok (minták)*.

A 7. számú függelék az *ajánlott irodalom és segédletek* bőséges jegyzékét kínálja, tematikus elrendezésben összefoglalva a hazai és a külföl-

di forrásokat, a szükséges jegyzetekkel bővítve, megadva online elérési címüket.

A 8. és 9. számú függelék az angol nyelvű kiadás előszavát, illetőleg bevezetőjét tartalmazza, mindkettőt magyarul. Az előszót *Hazel Woodward*, az *IFLA Időszaki Kiadványok Szekció Állandó Bizottsága* akkori elnökeként írta, míg a bevezető a szerző munkája, aki azokban az években az *Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központ* igazgatói tisztét látta el. Ezek is igazolják a mű nemzetközi elterjedtségét, hasznát és sikerét.

Az új, magyarul megjelent művet a szerző angol nyelvű összefoglalója zárja.

A felsorolt tartalmi gazdagság feltehetően önmagáért beszél, külön említésre méltó viszont a mondanivaló sallangoktól, divatoktól mentes tömör és érthető megfogalmazása, a kifogástalan és korrekt terminológia.

A szerző szinte egész szakmai pályafutása az időszaki kiadványokkal kapcsolatos hazai és nemzetközi munkálatokhoz kötődik. Az *Országos Széchényi Könyvtár* osztályvezetőjeként irányította a *Külföldi Folyóiratok Központi Katalógusát*, az *NPA* elindítását, munkatársaiból tanítványokat nevelt, s ezt tette a szakmának a kézikönyvben ismertett nemzetközi porondjain is.

Köszönet illeti a Könyvtári Intézetet és a támogatókat, az *Oktatási és Kulturális Minisztériumot* és a *Nemzeti Kulturális Alapot* a hézagpótló mű megjelenítéséért. Szerencsések vagyunk, hogy Szilvássy Zoltánné oly gazdag szakmai pályáján gyűjtött és mindig megújuló tudását megosztotta a pályatársakkal, a pályára készülőkkel.

Berke Barnabásné

